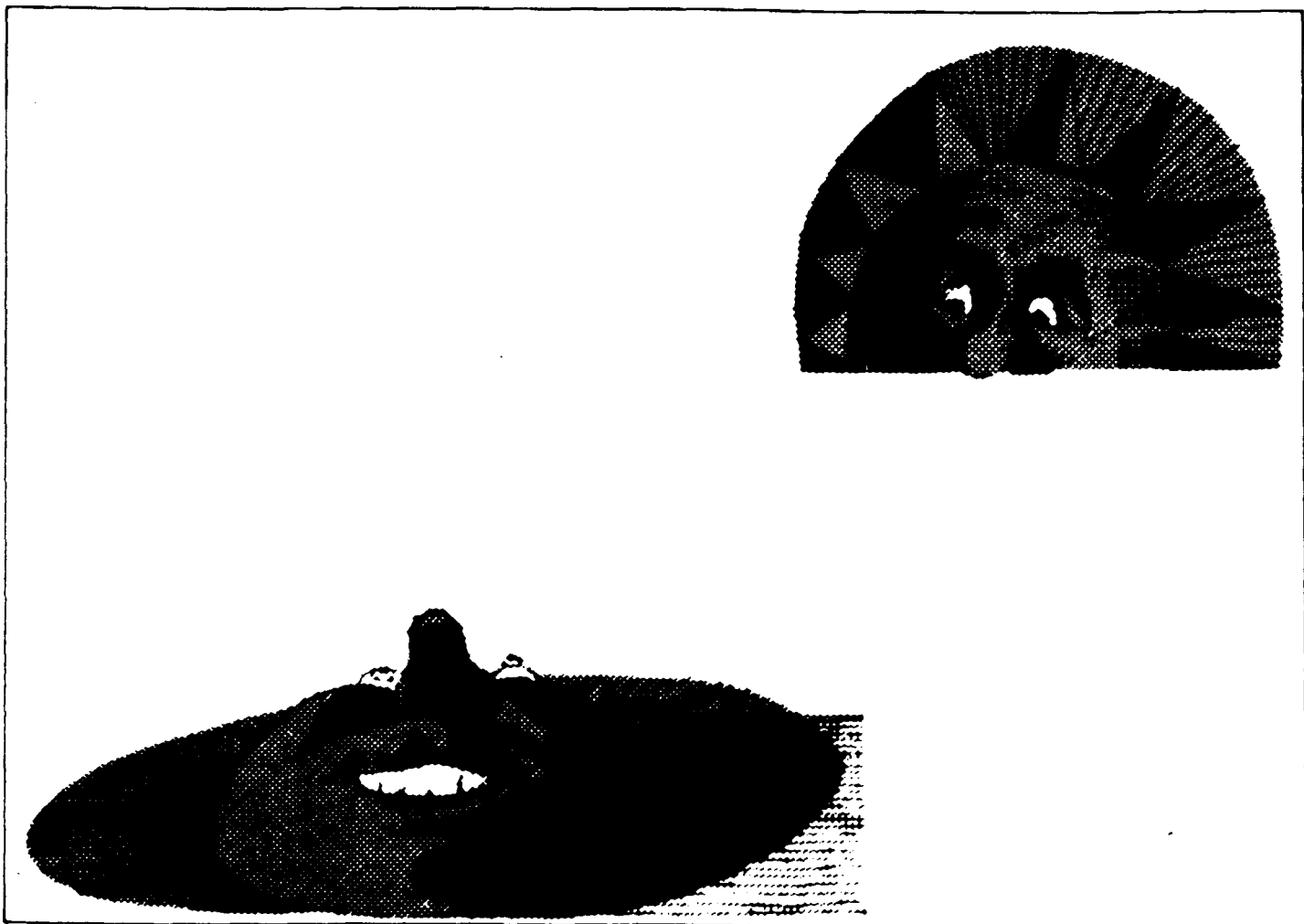

Περιφερειακή ανάπτυξη – Χωροταξία: Τί έχει μελετηθεί μέχρι σήμερα στην Ελλάδα;

Λουκάκης Παῦλος

Τόν τελευταίο καιρό έγιναν πάλι επίκαιρες οι συζητήσεις και η άρθρογραφία στον καθημερινό και περιοδικό τύπο γύρω από τα προβλήματα της περιφερειακής ανάπτυξης.⁽¹⁾ Τά «πρός συζήτηση και διερεύνηση» προβλήματα αυτού του είδους γίνονται κατά καιρούς επίκαιρα εδώ και 20 χρόνια τουλάχιστον. Ή ανισόμορη ανάπτυξη, ή κυριαρχία και ο ρόλος της Πρωτεύουσας – Κέντρου προς την περιφέρεια, τά χαρακτηριστικά αυτών των φαινομένων και τά αίτιά τους αναλύονται, οι

επιπτώσεις κάθε φορά επισημαίνεται πόσο κρίσιμες είναι και σε ποιά όρια κατάσταση βρίσκονται. Ο «φαινομενικά» αποσπασματικός και αντιφατικός χαρακτήρας των μέτρων και αποφάσεων που παίρνονται επισημαίνεται και ακολουθείται από ένα εξίσου αποσπασματικό αντίλογο.

Στό σημείωμα αυτό δεν θά γίνει ανάλυση του αποσπασματικού τρόπου αντιμετώπισης των προβλημάτων περιφερειακής ανάπτυξης, που χαρακτηρίζει άλλωστε δλόκληρο τό πλέγμα των κυβερνητικών αποφάσεων για την οικονομική και

(1). Τό ρυθμιστικό σχέδιο της Πρωτεύουσας, ή απόφαση του Έθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας για την ανάπτυξη του συστήματος οικισμών της χώρας με προτεραιότητα στα Κέντρα Έντατικής Περιφερειακής Ανάπτυξης (Κ.Ε.Π.Α.) – γνωστά περισσότερο ως «αντίπαλες πόλεις» της πρωτεύουσας, ή ένταξη στις Ε.Κ., θεσμικά μέτρα και νόμοι γύρω από την παραγωγή του χώρου, κίνητρα για τη βιομηχανία κ.ά. είναι τά κύρια θέματα που έδωσαν αφορμή για την επίκαιρότητα της «Περιφερειακής ανάπτυξης».

κοινωνική πολιτική της χώρας, και σχετίζεται με τη δομή και τη σχέση των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και των μεγάλων - μικρομεσαίων συμφερόντων που δρουν και αντιδρούν στη χώρα μας.

Στό σημείωμα αυτό δεν θά γίνει επίσης ανάλυση του αντίλογου, πού και αυτός είτε δεν έχει θελήσει είτε δεν έχει μπορέσει να αντιπαραθέσει ένα συνολικό πρότυπο επιθυμητών μελλοντικών σχέσεων και αξιών απέναντι σε αυτές που υπάρχουν και τίς διαχειρίζεται ή συγκεκριμένη πολιτική εξουσία.

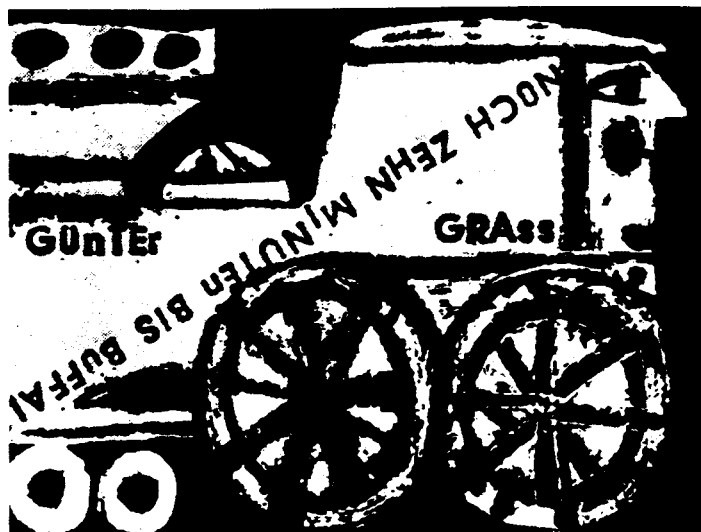
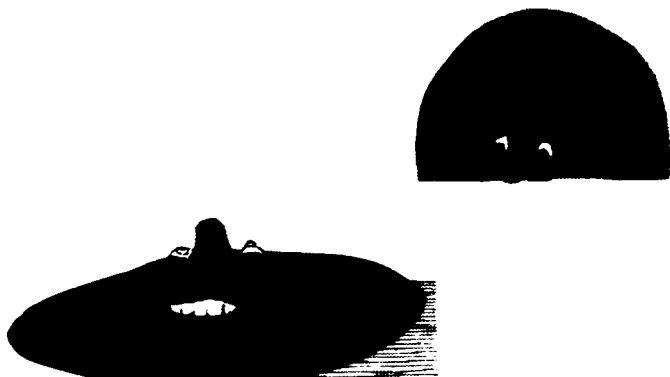
Οι αναλύσεις αυτές δεν είναι δυνατό να γίνουν στο σημείωμα τούτο, γιατί απλά αποτελούν σήμερα ένα από τα «ζητούμενα». Είναι ανάγκη δηλαδή να διερευνηθεί σε βάθος γιατί αντιμετωπίζονται τα προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης - και όχι μόνο αυτά - με τον ίδιο, σε γενικές γραμμές εδώ και είκοσι χρόνια, τρόπο. Είναι όμως ανάγκη να αναζητήσουμε γιατί κάθε φορά τρέχουμε πίσω από τα όποια μέτρα, ακολουθούμε δηλαδή τους κανόνες του παιχνιδιού που άλλοι καθορίζουν.

Κάθε φορά λοιπόν που γίνονται συζητήσεις για την πολιτική και τα μέτρα περιφερειακής ανάπτυξης, ξεχνάμε ή αγνοούμε τον προηγούμενο αντίλογο και όποιες αναλύσεις έχουν γίνει και ξεκινάμε από την αρχή, όπως περίπου εισάγονται τα «καινούργια μέτρα» για να ξεκινήσει ή «προσπάθεια» που «μέχρι τότε δεν έγινε» για να λυθούν τα προβλήματα.

Κάθε φορά «διατυμπανίζεται» μία «νέα εποχή» και «αρχίζει» ή συζήτηση. Σπάνια «έχει συνεχιστεί». Έτσι κάθε φορά, και πολύ περισσότερο σήμερα, ξεχνάμε ή δεν ξέρουμε, ή όσο και αν είναι σκληρό αυτό «αγνοούμε» μία δουλειά που έχει γίνει έστω και αποσπασματικά, σε ατομικό ή γενικότερο επίπεδο.

Στά είκοσι και περισσότερα χρόνια που πέρασαν έχει γίνει πολύ δουλειά στον τόπο μας που είναι σκόρπια και πρέπει να μαζευτεί, να αναλυθεί, να κωδικοποιηθεί για να δώσει μία σημαντική βοήθεια σε όσα θά χρειαστεί να πει κανείς για το μέλλον. Είκοσι και περισσότερα χρόνια δεν είναι λίγα για να στηθεί ή «ιστορία του προγραμματισμού» στην Ελλάδα. Είκοσι και περισσότερα χρόνια δεν είναι λίγα για να δει κανείς τί προβλέψεις έγιναν τότε για το μέλλον της προσεχούς είκοσαετίας, δηλαδή για σήμερα. Μέσα στα είκοσι χρόνια που πέρασαν πολλοί δούλεψαν και κάτι είπαν για τη μικρή ή μεγάλη κλίμακα της περιφέρειας, για την πόλη και τα χωριά, για τις κοινωνικές σχέσεις και ανάγκες, και για πολλά άλλα ακόμη. Η συγκέντρωση ενός τέτοιου υλικού θά αποτελέσει ίσως το καλύτερο στατιστικό μέχρι σήμερα υλικό, μία και ή Έθνική Στατιστική Υπηρεσία, δύο χρόνια πριν από την προσεχή απογραφή (1981) δεν έχει επεξεργαστεί όλα τα στοιχεία της προηγούμενης του 1971.

Η δουλειά αυτή, της συγκέντρωσης δηλαδή του υλικού που υπάρχει, δεν είναι ασφαλώς απλή. Αντίθετα και επίπονη και πολυδάπανη θά είναι. Θά είναι ακόμη δύσκολη γιατί κανείς δεν έχει πλήρη εποπτεία. Θά πρέπει όμως να αρχίσει να γίνεται. Η αναφορά που ακολουθεί για ό,τι έχει γίνει

άποσκοπεί νά δείξει σέ γενικές γραμμές ό,τι έχει προηγηθεί τών σημερινών συζητήσεων.

1. 'Υπάρχει κατ' άρχήν σειρά χωροταξικών - πολεοδομικών μελετών πού έχουν έκπονηθεί από τό Δημόσιο ή γιά λογαριασμό του. Από τό 1960 μέχρι σήμερα υπάρχουν ρυθμιστικά σχέδια γιά τό σύνολο τών μεγάλων άστικών κέντρων καί γιά πολλές άλλες μικρότερες πόλεις. 'Ανεξάρτητα από τή μή εφαρμογή τους -πού οί λόγοι συντάσσονται στό ζητούμενο- υπάρχουν καταγραφές καί αναλύσεις τής έκάστοτε «υπάρχουσας κατάστασης». Θά είχε π.χ. ενδιαφέρον νά συγκριθούν οί «τότε» μέ τīs σημερινές άξίες γής. Θά είχε π.χ. ενδιαφέρον νά συγκριθούν οί τότε μέ τīs σημερινές προτάσεις οικιστικής αναδιάθρωσης.

2. 'Υπάρχει άκόμη ή δουλειά πού έχει έκπονηθεί από κρατικούς φορείς έρευνας (Κ.Ε.Π.Ε., Ε.Κ.Κ.Ε. κ.ά.). Θά είχε ενδιαφέρον νά συγκριθούν τά τότε μέ τά σημερινά προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης, νά έλεγχθούν οί προβλέψεις σειράς τομεακών μελετών.

3. 'Υπάρχει άκόμη ή δουλειά πού έχει γίνει στόν άκαδημαϊκό χώρο. Η δουλειά αυτή μέ μορφή εφαρμοσμένων μελετών, διατριβών, διπλωματικών ή σπουδαστικών εργασιών τό πολύ νά είναι άρχειοθετημένη στά στεγανά τών έδρών διδασκαλίας κάθε ιδρύματος.

4. 'Υπάρχουν οί είσηγήσεις καί τά συμπεράσματα σειράς συνεδρίων, συμποσίων, σεμιναρίων, ημερίδων κ.λπ. πού κατά καιρούς επανέφεραν τόν προβληματισμό καί άνάλυναν τήν «υπάρχουσα» κάθε φορά κατάσταση. 'Ανάμεσα σέ αυτά είναι οί έκδηλώσεις του Συλλόγου 'Αρχιτεκτόνων, του ΤΕΕ, διεθνών οργανώσεων όπως τής UNESCO: έπιστημονικών συλλόγων πού έδιναν, πάντοτε βέβαια μέ τīs άδυναμίες πού ήδη τονίστηκαν, τήν έπικαιρότητα καί άμεσότητα τών προβλημάτων γιά τήν περιφερειακή ανάπτυξη, τή χωροταξία - πολεοδομική δομή τής χώρας.

5. 'Υπάρχει σειρά εκδόσεων όπως εκείνες του ΚΕΠΕ, του ΕΚΚΕ ή έκδοσιμων οργανισμών πού προσφέρουν σημαντικό ύλικό από τήν Ελλάδα καί από τό έξωτερικό.

6. 'Υπάρχει πλήθος δημοσιεύσεων στόν περιοδικό καί καθημερινό τύπο από έπιστήμονες πού δούλεψαν είτε μέσα σέ φορείς είτε άτομικά πάνω σέ θέματα περιφερειακής πολεοδομικής ανάπτυξης.

Δέν συζητείται φυσικά τό πόσο λίγα ξέρουμε γιά τή διεθνή έπικαιρότητα καί πρακτική, γιά τό θεωρητικό προβληματισμό πού μιά τέτοια πρακτική έχει δημιουργήσει.

Μιλώντας πολλές φορές γιά άνυπαρξία θεωρητικού προβληματισμού, γιά άδυναμία εφαρμογής στην πράξη όλων τών σχεδίων πού έχουν γίνει γινόμαστε απόλυτοι από τή μιά μεριά στόν καταλογισμό τών ευθύνων μηδενίζοντας ή ελαχιστοποιώντας τīs δικές μας ευθύνες καί από τήν άλλη δεχόμενοι ότι τά πράγματα έτσι έχουν. Η αλήθεια είναι ότι καί στην 'Ελλάδα κάποιος θεωρητικός προβληματισμός έχει υπάρξει καί ότι πρακτική εφαρμογή σχεδίων υπάρχει, άλλο άν δέν είναι τά έπίσημα σχέδια. Στό σημείο αυτό εμφανίζεται ή ανάγκη συγκέντρωσης καί διερεύνησης του ύλικού πού υπάρχει. Τότε θά γίνει δυνατή καί ή αξιοποίησή του καί ή κριτική γιά τīs έπί μέρους ευθύνες.

Βέβαια τήν κύρια ευθύνη γιά τήν κατάσταση αυτή τήν έχουν όσοι νομιμοποιούνται γιά τήν άσκηση τής πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης. Είναι δηλαδή οί κρατικοί φορείς πού μέχρι σήμερα διαχειρίζονται τό θέμα. Σήμερα γίνεται λόγος γιά χρηματοδότηση από τό κράτος προγραμμάτων έρευνας καί στόν τομέα αυτό. Τό θέμα άσφαλώς άπαιτεί πολύ συζήτηση μιά καί σχετίζεται μέ τό πρόβλημα τής έρευνας γενικότερα καί ειδικότερα τών μεταπτυχιακών σπουδών πού άκόμα δέν υπάρχουν στή χώρα μας. 'Ανεξάρτητα όμως από αυτό δέν θά ήταν σκόπιμο μιά καί εξαγγέλθηκε ή πρόθεση αυτή, πριν άρχίσει ή χρηματοδότηση έρευνών νά συγκεντρωθεί πρώτα, ό,τι έρευνητικό ή άλλο μή θεωρούμενο «έρευνητικό» ύλικό υπάρχει; 'Εκτός άν αυτό δέν κρίνεται άναγκαίο μιά καί τώρα «γιά πρώτη φορά» άρχίζει ή έρευνα στή χώρα μας.

Πέρα από τούς κρατικούς φορείς υπάρχουν καί άλλοι πού νομιμοποιούνται καί πρέπει από τή θέση τους νά έχουν τουλάχιστον γνώμη γιά τήν πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, τή χωροταξία καί τήν πολεοδομία. Σ' αυτούς πέφτει μιά σημαντική μερίδα ευθύνης, άν όχι γιά άλλο λόγο, άλλα επειδή δέν έχουν συγκεντρώσει ή δέν ξέρουν τί δουλειά έχει γίνει μέσα σέ αυτούς ή γιατί ή έκωστροφή τους, σκόπιμη πολλές φορές μιά κι έτσι δέν μοιράζονται τīs ευθύνες, δέν τούς επιτρέπει νά κοινωνικοποιούν τόν προβληματισμό τους. Η ευθύνη γιά μερικούς από τούς φορείς είναι άκόμη μεγαλύτερη στην περίπτωση πού διεκδικούν τό δικαίωμα ούσιαστικής συμμετοχής στή λήψη αποφάσεων.

'Υπάρχει άκόμη ευθύνη γιά όσους προβληματίζονται πάνω στά θέματα αυτά καί δουλεύουν είτε μέσα σέ συλλογικά όργανα είτε μόνοι τους, γιατί θά πρέπει νά ζητήσουν, νά τονίσουν τήν ανάγκη νά μαζευτεί, νά βγει πρós τά έξω τό ύλικό πού υπάρχει, νά άρχίσει ή συζήτηση γιά τή θεωρία καί τήν πράξη στά θέματα προγραμματισμού περιφερειακής ανάπτυξης, παραγωγής του χώρου στην όποια κλίμακα του.

Σχετικά μέ τό θέμα τής έπικαιρότητας τών προβλημάτων, πού συζητούνται χωρίς ίστορικές αναφορές καί έμπειρίες, προβάλλεται πολλές φορές τό έπιχείρημα, ότι σέ γενικές γραμμές, είναι «γνωστό» τί έχει προηγηθεί καί ότι εν πάσει περιπτώσει τά πρós έπίλυση προβλήματα είναι καυτά, καί άπαιτούν αποφάσεις πού δέν επιδέχονται καθυστερήσεις όπως αυτή πού ή ίστορική άνάλυση θά άπαιτούσε.

'Ενα τέτοιο έπιχείρημα είναι ό,τι πρέπει γιά νά μή γίνεται τίποτε, γιατί ό,τι αποφασίζεται μέ τόν τρόπο αυτό, επιτρέπει αυθαίρετες κρίσεις καί έπιλογές καί οδηγεί στόν έπιθυμητό άποσπασματικό χαρακτήρα τών «λύσεων». 'Αλλωστε γιατί θάπρεπε ή άνάλυση του προϋπάρχοντος ύλικού νά γίνει όταν τά καυτά προβλήματα άποκτούν έπικαιρότητα καί άπαιτούν άμεση λήψη αποφάσεων; Μιά τέτοια δουλειά πού πράγματι άπαιτεί χρόνο μπορεί νά ξεκινήσει σέ άλλη στιγμή, όχι εκείνη τής αίχμης.

Τό πρόβλημα είναι νά θεωρηθεί τούτο άναγκαίο.